

Opmerkelijk veel vroege waarnemingen in 1999

Na een zachte winter van 1998/1999, in combinatie met een vroeg invallende lente en de klimaatsopwarming bleken wederom negen eerste waarnemingsdata van Nederlandse libellensoorten vervroegd te kunnen worden. Ondanks het geïntensiveerde zoeken na de start van het Libellenproject in 1990, bleek dit nog steeds goed mogelijk te zijn. Een deel van in dit artikel genoemde data zullen nog door de CWNO gekeurd moeten worden (dit kan overigens alleen is deze waarnemingen officieel ingestuurd zijn op formulier). De uiteindelijke definitieve eerste data zullen in de komende Atlas van de Nederlandse Libellen verschijnen, maar de hieronder genoemde data zijn alvast een voorproefje.

De verzamelde data zijn een verzameling korte berichten zoals die in de zomer van 1999 zijn geschreven. De personen (met wiens initialen het bericht steeds is ondertekend) hebben het geschreven. Daarna is het bericht rondgestuurd via de NVL e-mail cirkel, momenteel gecoördineerd door Robert Ketelaar. De soort waarvan een nieuwe eerste waarneming is genoemd, staat in het bericht steeds met onderstreepte Nederlandse en wetenschappelijk naam aangeduid. De gegevens over de locatie waarop de soorten zijn waargenomen zijn soms iets uitgebreid vergeleken met het oorspronkelijke bericht. Verder zijn de berichten zoveel mogelijk in oorspronkelijke vorm overgenomen.

Onder de berichten staat steeds de eerste waarneming van de soort in 1997 (alleen de datum) en 1998 (datum, plaats en afkorting van de waarnemer) genoemd. Deze zijn door de tweede auteur verzameld. De uiteindelijk vroegste datum van de periode 1997 tot 1999 staan genoemd in Tabel 1.

De berichten

Bij Stevensbergen (NBr; ten zuidoosten van Luyksgestel): vloog op eerste paasdag (4 april) een zeer actief maar nog erg jong vrouwtje van de Gewone oeverlibel *Orthetrum cancellatum* rond. Precies een maand eerder dan het oude record als vermeld in de ODON-tabel.

(ahe)

Een mogelijke verklaring van deze opmerkelijk vroege *Orthetrum cancellatum* is de volgende: op korte afstand (niet meer dan 10 km) van de Stevensbergen bevindt zich bij het Belgische Lommel een glasfabriek. In de koelwatervijvers hiervan komen talloze libellensoorten voor, waaronder bijv. de Kempense heidelibel *Sympetrum depressiusculum*. Door de hoge temperatuur van dit water sluipen veel soorten hier enkele weken tot zelfs maanden vroeger uit dan normaal. Deze mededeling is afkomstig van Gerard Jannis. De libel zou hier vandaan gekomen kunnen zijn.

(kdd)

Eerste waarneming 1997 en 1998:

ORTHANC: 17-5-1997

ORTHANC: 10-5-1998, locatie: 188.4-369.3

(jsl)

Op zaterdag 17 april bleken naast veel Vuurjuffers ook al weer diverse exemplaren van de Noordse witsnuitlibel *Leucorrhinia rubicunda* te vliegen in de Deurnese Peel

(L). De oude eerste literatuurwaarneming voor deze soort was 26 april. Hier werd ook een uitsluipende smaragdlibel *Cordulia aenea* gevonden. Op zondag 18 april bleek ook in de Groote Peel de Noordse witsnuitlibel rond te vliegen en bleken er diverse Vuurjuffers uit te sluipen. Een voortvarende start dus van het nieuwe libellenseizoen met relatief vroege vliegtijden.

(jsl)

Eerste waarneming 1997 en 1998:

LEUCRUBI: 20-4-1997

LEUCRUBI: 23-4-1998, Appelbergen (Noord-Drenthe) (aho).

Op 25 april werd reeds het eerste Lantaarntje *Ischnura elegans* waargenomen in Limburg bij de Regenwatervijver van Amby, Maastricht. De eerste datum was 29 april, maar 1998 heeft tot nu toe de vroegste.

Eerste waarneming 1997 en 1998:

ISCHELEG: 28-4-1997

ISCHELEG: 22-4-1998, Oegstgeest (vka & kdd).

Op 28 april 1999 werd de eerste *Libellula depressa* gezien. Eén dag eerder dan de bekende datum.

(kgo)

Eerste waarneming 1997 en 1998:

LIBEDEPR: 3-5-1997

LIBEDEPR: 9-5-1998, Keersop Riethoven (msw)

Bij de Rolvennen (L, Meinweggebied, ten oosten van Roermond) waren op 1 mei zeer veel *Coenagrion lunulatum*'s actief. 's Ochtends werden minstens tienmaal zoveel mannetjes als vrouwtjes waargenomen, later op de dag ook meer wijfjes en tandems. Ook vingen we een vrouwtje *Sympecma fusca*. Bij een gegraven poel even verderop vloog een vrouwtje van de Tenger grasjuffer *Ischnura pumilio*, de mooie oranje kleurform. De eerste datum van deze soort in Nederland was 15 mei. Het soortenlijstje voor die dag (totaal 11 soorten libellen): *Cordulia aenea*, *Leucorrhinia rubicunda*, *Libellula quadrimaculata*, *Sympecma fusca*, *Coenagrion lunulatum*, *C. puella*, *Pyrrhosoma nymphula*, *Ischnura elegans*, *I. pumilio* en *Enallagma cyathigerum*. Op 2 mei werden verder nog 2 mannetjes van *Libellula depressa* waargenomen. Hiernaast vele bijzondere zweefvliegen.

(ast)

Eerste waarneming 1997 en 1998:

ISCHPUMI: 25-5-1997

ISCHPUMI: 9-5-1998, Kruispeel (Weert) (tgr);

Keersop (Riethoven) (msw).

Op 2 mei werden maar liefst 14 Bruine winterjuffers *Sympecma fusca* in het Korenburgerveen waargenomen. Na het Nonnenvan dus weer een nieuwe plek in het oosten van Nederland. Daarnaast vlogen er ook al negen Speerwaterjuffers *Coenagrion hastulatum* rond. Eerste datum voor die soort was 15 mei. In totaal werden die dag al 13 soorten libellen gezien.

(jra)

Eerste waarneming 1997 en 1998:

COENHAST: 19-5-1997

COENHAST: 10-5-1998, Karperven (Eindhoven)

(kgo).

(kdd)

Op 8 mei bleek in de Kwakvors (L, ten oosten van Meijel; 191.5-374.5) al een vrouwtje van de Tenger grasjuffer *Ischnura pumilio* te vliegen. Op 9 mei werden de eerste uitsluipende Bruine korenbouten *Libellula fulva* gevonden aan het Deurnes Kanaal in Meijel vergezeld van de eerste Blauwe breedscheenjuffers *Platycnemis pennipes*. Voor deze laatste soort was de eerste Nederlandse waarnemingsdatum 26 mei.

(jsl)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
PLATPENN: 15-5-1997
PLATPENN: 11-5-1998: Apeldoorns kanaal
(Dieren) (rke).

In een pas gegraven plasje langs de A2 bij Vught vond ik op 10 mei de larvenhuidjes van de Grote keizerlibel *Anax imperator*. De dag daarvoor (9 mei) werden ze ook al vastgesteld door 2 leden van KNNV Den Bosch. Weinig waren het er maandag niet: een rondgang en de telling kwam op 49! Helaas, de libellen waren al gevlogen... De eerste datum voor deze soort was 31 mei. (gpo)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
ANAXIMPE: 21-5-1997
ANAXIMPE: 11-5-1998: Solleveld (jde).

Twee zeer vroege waarnemingen. Een verse Koraaljuifer *Ceragrion tenellum* op 19 mei 1999 bij een pas gegraven ven bij een broekbos in het Keersopdal ten zuiden van Dommelen (NBr). Een week vroeger dan de eerste datum tot nu toe (26 mei). Op dezelfde datum (19 mei 1999) een al duidelijk uitgekleurd vrouwtje van *Somatochlora metallica* op de Dommel in de Malpiebeemden ten zuiden van Valkenswaard (NBr). Een evenaring van de eerste datum tot nu toe. (kgo)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
CERITENE: 14-6-1997
CERITENE: 30-5-1998, locatie 189-382.7 (jsl);
Goorloop (kgo & ahe).

Maandag 24 mei heb ik samen met Anke Wouters de Encigroeven bij Maastricht bezocht. Door het slechte weer en het korte bezoek heb ik niet heel veel libellen gezien. Het leukst was een pas uitgeslopen vrouwtje Beekoeverlibel *Orthetrum coerulescens*. Dit is de tweede waarneming van deze soort voor de Enci. De eerste datum voor deze soort was 1 juni. Zijn zeldzame tweeling-verwant *Orthetrum brunneum* is in de Enci veel algemener. *Orthetrum brunneum* sluipt waarschijnlijk pas over twee weken uit en werd nog niet waargenomen. (vka)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
ORTHCOER: 14-6-1997
ORTHCOER: 30-5-1998, Goorloop/Bovenloop
De Beerze (kgo & ahe).

Op 27 mei 1999 vlogen bij Maarssen (even ten noorden van Utrecht) de eerste Paardenbijters *Aeshna mixta* van 1999 rond. De eerste datum voor deze soort in Nederland was 11 Juni. Het waren twee uitgekleurde dieren, vrijwel zeker zwervers uit het zuiden. Enkele dagen later (op 2 juni 1999) werd door anderen bij de Oisterwijkse vennen (NB) een 'kleine glazenmaker' gezien. Deze kon niet met zekerheid gedetermineerd worden. Gezien het gedrag was het echter goed mogelijk dat het ook een Paardenbijter betrof. (mwa)

Eerste waarneming 1997 en 1998:
AESHMIXT: 2-8-1997
AESHMIXT: 19-7-1998, Beybos (Lelystad) (iho)

Op woensdag 2 juni werden in de Groenlanden in de Ooypolder bij Nijmegen (Gld) op twee graslandpercelen meer dan 20 Plasrombouten *G. pulchellus* gevonden, waaronder een copulerend paar. Gezien de kleine oppervlakte van deze percelen en het slechte weer, zijn waarschijnlijk grote aantallen aanwezig. Hier ook twee

verse Geelvlekheidlibellen *Sympetrum flaveolum*; erg vroeg: de eerste datum in de literatuur was 7 juni, maar 1998 was met 30 mei nog eerder. Verder aanwezig: Viervlek, Platbuik, Brachytron (veel dit jaar), Gewone oeverlibel, *Anax imperator*, *Coenagrion puella* (echt), *C. pulchellum*, *Ischnura elegans*, *Enallagma cyathigerum*, *Erythromma najas* en *Pyrrhosoma nymphula*. (fwi & hkl)
Eerste waarneming 1997 en 1998:
SYMPFLAV: 3-6-1997
SYMPFLAV: 30-5-1998, Nisse (Zuid-Beveland) (tgr).

Met bijdragen van (en waarnemingen uit 1997 en 1998 van): Jeroen van Delft (jde), K.-D. Dijkstra (kdd), Kees Goudsmits (kgo), Tienke de Groot (tgr), Antoine van der Heijden (ahe), I. Hoogendoorn (iho), A. van 't Hof (aho), Vincent Kalkman (vka), R. Ketelaar (rke), Hein van Kleef (hkl), Gerd-Jan Pontenagel (gpo), Jan Rademaker (jra), Hub Reumkes (hre), Jan Slaats (jsl), Arjan Stroo (ast), Milly Swinkels (msw), Marcel Wasscher (mwa) en Frank Willems (fwi).

samengesteld door:
Marcel Wasscher & Willem-Jan Hoeffnagel
m.wasscher@broekhuis.nl & w.j.a.hoeffnagel@hccnet.nl

Soort	1997	1998	1999
ANAXIMPE			09-05-1999
CERITENE			19-05-1999
COENARMA			08-05-1999
COENHAST			02-05-1999
ISCHELEG		22-04-1998	
ISCHPUMI			01-04-1999
LEUCRUBI			17-04-1999
LIBEDEPR			28-04-1999
ORTHCANC			(04-04-1999)*
ORTHCOER			24-05-1999
PLATPENN			08-05-1999
SYMPFLAV		30-05-1998	

Tabel 1: Eerste waarnemingen van libellen in Nederland, gedaan in de periode 1997 tot 1999.

* vroege datum vermoedelijk door uitsluipen uit Belgische koelwatervijver te verklaren: wordt niet als eerste waarneming geaccepteerd, eerste datum blijft 4 mei

Libellen in Noord Afrika en het Midden-Oosten: Internetsite Turkse Libellen

De afgelopen decennia is er zeer veel werk verricht aan de libellen van Europa. De taxonomie is op orde gebracht en van veel soorten weten we redelijk goed de verspreiding. Op een aantal soorten in de Balkan na zijn alle Europese soorten tegenwoordig door veldgidsen en boeken als de Bos & Wasscher (1997) en Askew (1988) makkelijk op naam te brengen. De echte uitdagingen op dit gebied liggen dan ook niet binnen de grenzen maar in de periferie van Europa. Van veel soorten die in Noord Afrika en het Midden-Oosten voorkomen weten we weinig over de verspreiding,